

бюлетень. 17/2020. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/17/7.pdf> (дата звернення: 30.11.2021).

3. Денисюк С. Толерантність у просторі політичної комунікації: від теоретичних основ до практичного втілення. *Політичний менеджмент* № 6, 2011. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/denysuk_tolerantnist.pdf (дата звернення: 30.11.2021).

4. Вовк Дмитро Олександрович. Верховенство права і толерантність : навчальний посібник. Д. О. Вовк, Д. С. Бойчук. Київ, 2018. 172 с. URL: https://nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/phd_3_coryu.pdf (дата звернення: 30.11.2021).

МЕДІАЦІЯ ЯК ОКРЕМИЙ МЕХАНІЗМ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ КОНФЛІКТІВ (СПОРІВ)

Сей І. І.

*студент юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник: Савіщенко В. М.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

На сьогодні медіація як технологія альтернативного врегулювання спорів могла б стати ідеалом компромісного вирішення спорів як правовий механізм мирного врегулювання конфлікту, при якому посередник працює не з протилежними позиціями, а з інтересами сторін, які прагнуть до порозуміння. Останнім часом все більшої актуальності набуває питання впровадження альтернативних способів врегулювання спорів, як медіація (посередництво), що є одним із найпопулярніших засобів урегулювання конфліктів. У зв'язку з вищенаведеним актуальним є розгляд особливостей проведення медіації як окремого механізму вирішення правових конфліктів.

Тематична актуалізація пов'язана з потребою концептуального узагальнення питань впровадження альтернативних способів врегулювання спорів. Досягнення цієї мети обумовило розв'язання наступних дослідницьких завдань: дослідження медіації в цілому, розгляд та аналіз медіаторної практики в юридичній діяльності, що дозволить надати

цілісну характеристику механізму розв'язання конфліктів в громадській спільноті за допомогою медації.

Етимологічно термін «медація» походить від грецького *medos* («нейтральний, незалежний від сторони»), а також від латинських термінів *mediatio* («посередництво») та *mediare* («бути посередником у спорі»). Можна виділити два основні підходи до визначення медації, що зустрічаються сьогодні в юридичній літературі: 1) перший підхід означений як концептуальний (теоретичний), полягає у визначенні поняття медації через основні цілі, завдання та принципи вирішення спору, що відбувається за участю третьої незалежної особи; 2) другий, описовий (практичний) підхід полягає в розкритті визначення змісту процедури медації [1, с. 14–15]. У більш практичному сенсі медація – це примирення і знаходження конструктивного підходу до врегулювання суперечки, який дозволяє виявити важливі для обох сторін питання; під різним кутом розглядає предмет спору; дозволяє використати конфлікт як «інструмент навчання» та основу для покращання відносин між сторонами. Медація забезпечує сторонам можливість відновити або іноді розпочати переговори [2, с. 93]. На відміну від судового розгляду чи арбітражу, медація неформалізована, оскільки проводиться без участі судів, тому відсутній державний примус, немає процесуальних документів та строків.

Характерною рисою медації є добровільність, оскільки вона можлива лише за взаємної згоди обох сторін, які не зобов'язані будь-що дійти згоди і можуть відмовитись від неї, а медіатор не має повноважень сам ухвалювати рішення без їх згоди. Важливою рисою медації є і те, що вона розглядає спір у широкому розумінні, тобто не лише з правової точки зору, а й враховуючи багато інших факторів – наприклад, взаємовідносини сторін, психологічні чинники.

Конфіденційність процедури забезпечується обов'язком медіатора та сторін не розголошувати третім особам інформацію, що стала відома в процесі медації. Винятком можуть бути дані про готування до злочину. Гнучкість медації полягає у тому, що сторони можуть самостійно вирішувати, до якого типу медації їм вдатися і яку процедуру обрати [3, с. 140]. Перевагами альтернативного вирішення спорів є: – збереження часу та заощадження коштів; – швидше врегулювання, ніж у судовому порядку; – запобігає псуванню ділових стосунків натеper та в майбутньому; – зберігає та підвищує ділову репутацію сторін; – процес позасудового вирішення спорів є простим та доступним, допомагає уникнути надмірно завантаженого процесу дослідження доказів (включаючи й опитування свідків), що зазвичай характерне для судового провадження, забезпечує стислість в наданні інформації сторонами та мінімум необхідних документів [4, с. 222].

Розвиток медіації у сучасному світі обумовлюється тими реальними викликами, з якими зіштовхуються, але не завжди справляються судові системи. До таких проблем можна віднести – тривалість судових процесів, великі витрати на ведення справ у судах, надмірна заформалізованість процедури, складнощі у правовому регулюванні. Саме тому на сучасному етапі розвитку українського суспільства медіація з повним правом може розглядатися як один з перспективних та ефективних способів альтернативного вирішення конфліктів [5, с. 27].

Варто зазначити, що у Статуті ООН закріплено перелік способів мирного врегулювання міжнародно-правових спорів, але жоден із них не є обов'язковим. Зокрема, у ст. 33 зазначається, що сторони, які беруть участь у будь-якому спорі, продовження якого могло б загрожувати підтриманню міжнародного миру та безпеки, повинні передусім намагатися вирішити спір шляхом переговорів, обстеження (слідчими комісіями), посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами на вибір [6, с. 247].

Норми багатьох міжнародно-правових актів, спрямовані на правове забезпечення виконання міжнародних зобов'язань, закріпились у Статуті ООН, а принциповою основою сучасної системи мирних засобів розв'язання міжнародних спорів є міжнародно-правовий принцип мирного їх врегулювання, розвинутий у Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., Хартії економічних прав і обов'язків держав 1974 р. та наступних міжнародно-правових актах.

Згідно зі Статутом ООН пропонуються такі способи (процедури) мирного вирішення міжнародних спорів: проведення переговорів, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд, звернення до регіональних органів, а також будь-які інші мирні засоби на вибір сторін.

Переважну більшість випадків сторони міжнародних спорів намагаються вирішити за допомогою несудових процедур, таких як переговори, посередництво, добрі послуги, створення міжнародних слідчих та примирних комісій.

По суті, добрі послуги та посередництво – це мирні засоби вирішення міжнародних спорів з допомогою третьої сторони. Між ними є багато спільного, але є й відмінності. Так, з цього приводу Гаазької конвенції про мирне вирішення міжнародних спорів 1899 і 1907 рр. серед мирних засобів вирішення спорів передбачають добрі послуги і посередництво. В них зазначається, що добрі послуги та посередництво мають надавати держави, не причетні до спору. Третя сторона може надавати добрі послуги або посередництво з власної ініціативи або на прохання однієї або кількох сторін у спорі. При цьому як пропозиція добрих послуг або посередництва, так і відмова від них не вважається ворожим вчинком

(розділ II, ст. 3). Добрі послуги або посередництво мають «виключно значення поради та не можуть вважатися обов'язковими» (розділ II, ст. 6) [7, с. 622].

Метою добрих послуг є налагодження контактів між сторонами у спорі для того, щоб підштовхнути їх розпочати переговори. Сторона, що надає добрі послуги, не повинна брати участі у переговорах та впливати на їх перебіг. В свою чергу, посередництво включає більш активну участь третьої сторони. Його метою є не лише налагодження контактів між сторонами спору, а й досягнення між ними примирення.

Як зазначено в ст. 4 Конвенцій 1899 та 1907 рр., «завдання посередника полягає у погодженні протилежних інтересів та в заспокоєнні почуття неприязні, якщо воно виникло між державами, що перебувають у спорі». Посередник може брати участь у переговорах, активно впливати на їх хід, вносячи пропозиції по суті спору. Саме через це для здійснення посередництва необхідна згода обох сторін, що сперечаються. Володіючи широкими правами, посередник повинен дотримуватися певних обов'язків: утримуватися від надання допомоги одній стороні, аби не заподіяти шкоди іншій; поважати суверенні права, честь та гідність держав, що перебувають у спорі.

Медіація (посередництво) належить до дипломатичних способів вирішення міжнародних спорів. Посередництво – це засіб мирного врегулювання міжнародних спорів, відповідно до якого обирають третю особу (державу, представника міжнародної організації), яка бере участь у переговорах як самостійний учасник. Тобто при посередництві беруть участь 3 рівноправних сторони: дві конфліктуючі і третя сторона – посередник, що призначається за згодою обох конфліктуючих сторін [8]. Виходячи з цього, посередництво – це сприяння держав або інших суб'єктів міжнародного права, що не беруть участь у даній суперечці, з метою мирного врегулювання спорів.

В Україні медіація все ж не набула значного поширення і використовується досить обмежено. Це пов'язано з відсутністю в українському процесуальному законодавстві норм, які б сприяли її розвитку. Впровадженню медіації заважає відсутність регламентації цього процесу законодавством. В Україні медіація не регламентована на законодавчому рівні, однак окремі норми щодо застосування даного правового інституту містяться у Цивільно-процесуальному кодексі та Господарсько-процесуальному кодексі, Законах України «Про міжнародний комерційний арбітраж», «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та навіть у Кримінальному та Кримінально-процесуальному кодексах, де передбачено примирення потерпілого та правопорушника у певних категоріях справ. Крім того,

важливе значення мають такі Закони України, як «Про третейські суди» і «Про порядок вирішення трудових та колективних спорів».

В більшості розвинених держав медіація є найпоширенішим альтернативним засобом розв'язання конфлікту, широко заохочується та використовується, тому впровадження на законодавчому рівні інституту медіації свідчило б про бажання України гармонізувати власне законодавство до світових стандартів, відповідати міжнародним тенденціям у цій сфері. Безумовно, поширення такого альтернативного способу вирішення спорів було б досить ефективним і сприяло б запобіганню, зменшенню загальної кількості конфліктів.

Потреба запровадження інституту медіації у вітчизняній системі права ґрунтується на позитивних результатах практики застосування інституту примирення в багатьох країнах світу, що свідчить про його ефективність. Крім того, це відповідатиме загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС, позаяк питанню примирних процедур присвячено низку рекомендацій і рішень Ради Європи.

Ефективним механізмом впровадження інституту медіації в Україні має, насамперед, стати законодавче визначення принципів здійснення медіації, закріплення чіткого порядку проведення процесу медіації, визначення прав, обов'язків і відповідальності медіатора, передбачення вимог до договору медіації та його виконання, а також спеціальних положень щодо медіації різних конфліктів: цивільних, сімейних, трудових, господарських, конфліктів, пов'язаних із захистом прав споживачів, медіації в кримінальних провадженнях та справах щодо адміністративних правопорушень. Крім того, інститут медіації, який отримує нині дедалі більше визнання громадянського суспільства, може використовуватися, на наш погляд, не тільки як самостійна процедура для ефективного вирішення конфлікту, а й як цілеспрямована соціальна програма формування цільового ціннісного простору для відродження і формування соціально значущих орієнтирів суспільства [9, с. 25].

Таким чином, медіація (посередництво) як дипломатичний засіб вирішення спорів може допомогти в досягненні бажаного результату, тобто мирного вирішення суперечок – забезпечити правопорядок та безпеку. Навіть якщо конфлікт уже виник, посередництво може допомогти покласти край його подальшим негативним наслідкам для сторін.

Медіація має стати соціальним інститутом, який формується через об'єктивну потребу в допоміжній для правосуддя системі, яка дасть змогу розвантажити судову систему, забезпечити її ефективне функціонування, вирішувати наявні спори у швидкий, помірно витратний, конфіденційний та ефективний спосіб. Законодавче регулювання процедури медіації розширить альтернативні способи вирішення спорів,

дасть змогу сторонам врегулювати спір у позасудовому порядку, що сприятиме вдосконаленню в Україні механізмів захисту прав людини і громадянина.

Література:

1. Калашникова С. И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.15. «Гражданский процесс; арбитражный процесс». Екатеринбург, 2010. 258 с.
2. Мазаракі Н. Медіація в Україні: проблеми теорії та практики. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 92–100.
3. Канарик Ю.С. Медіація як альтернативний спосіб вирішення цивільних спорів. *Молодий вчений*. 2015. № 11 (26). Ч. 1. С. 138–141.
4. Логуш Л. Міжнародна практика застосування медіації в діяльності юридичних клінік в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 221–227.
5. Подковенко Т. О. Інститут медіації: зарубіжний досвід та українські перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 26–31.
6. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 р. – *Международное право в документах: Учеб. пособие / Сост.: Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. – 3-е изд., перераб. и доп. Москва: МЦУПЛ, 2000. С. 238–269.*
7. Конвенція про мирне вирішення міжнародних спорів від 5 (18) жовтня 1907 р. *Международное право в документах: учеб. пособие / Сост.: Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: МЦУПЛ, 2000. С. 622– 630.*
8. Торош С. О. Правові механізми врегулювання міжнаціональних конфліктів: поняття та феномен. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Право. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_2_31.
9. Матвєєва Л. Г., Балтаджи П. М. Медіація в Україні: проблеми транзитивного періоду. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 23–28.